

การถอดบทเรียนการขับเคลื่อนแผนพัฒนา ความซื่อตรงแห่งชาติภายใต้การดำเนิน โครงการสมัชชาคุณธรรม

THE LESSON LEARNED FROM IMPLEMENTATION OF NATIONAL INTEGRITY PLAN UNDER THE PRACTICE OF MORAL ASSEMBLY

นิติพล ธาระรูป*

Nitiphol Thararoop*

ณัฐวดี ลิ้มเลิศเจริญวนิช**

Natthavadee Limledjalearnvanit**

* อาจารย์ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

* Lecturer, Faculty of Public Administration, Dhurakij Pundit University

* Email: nitiphol.tha@dpu.ac.th

** นักวิจัยอิสระ

** Independent Researcher

** Email: xcstasy_y@hotmail.com

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาวิจัยการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ ภายใต้การดำเนินโครงการ สัมชัญคุณธรรม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินกระบวนการและผลสำเร็จการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ ของเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงาน 2) เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ.2557-2559 จำแนกตามกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่ม และ 3) เพื่อประเมินระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสัมชัญคุณธรรมในระดับจังหวัด และระดับภาค ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับประชากร ในการวิจัยประกอบด้วย องค์กรภาคีเครือข่าย 26 องค์กร เครือข่าย 7 เครือข่ายตามแผนฯดังกล่าว และผู้เข้าร่วมงานสัมชัญคุณธรรมระดับจังหวัด 12 จังหวัด และระดับภาค 4 ภาค โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบรายการโครงการ แบบสังเกต สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมสัมชัญคุณธรรม

ผลการวิจัย พบว่า

1) องค์กรภาคี 22 องค์กรได้นำแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยบางองค์กรมีภารกิจหรือแผนยุทธศาสตร์สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม รูปแบบการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมเป็นการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร และส่วนใหญ่มีความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ในโครงการ และมีแนวทางการขยายผลโดยเครือข่ายองค์กรภาคีโดยมีกลุ่มเป้าหมายเดิมกลุ่มเป้าหมายใหม่ โดยเน้นไปยังกลุ่มเด็กและเยาวชน แต่องค์กรภาคี 4 องค์กรไม่สามารถนำแผนฯไปใช้ได้

2) ผลการประเมินผลการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ.2557-2559 จำแนกตามกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่ม ได้แก่ เครือข่ายการศึกษา เครือข่ายสื่อมวลชน เครือข่ายศาสนา เครือข่ายชุมชน เครือข่ายธุรกิจ เครือข่ายองค์กรภาครัฐ และเครือข่ายการเมือง พบว่า ทุกเครือข่ายมีกระบวนการการดำเนินงานขับเคลื่อนตามประเด็นยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาความซื่อตรง

3) ผลการประเมินระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสัมชัญคุณธรรมในระดับจังหวัด และระดับภาค ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมของการประเมินความคิดเห็น ของผู้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมสัมชัญคุณธรรมระดับจังหวัดทั้ง 12 จังหวัดและระดับภาค 4 ภูมิภาคอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$ และ 3.86 ตามลำดับ)

กล่าวโดยสรุป การขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ ฉบับทบทวน ปีพ.ศ. 2557-2559 ประจำปีงบประมาณ 2557 ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยพิจารณาจากผลการประเมินการขับเคลื่อนงานของทั้ง 26 องค์กรภาคี 7 กลุ่มเครือข่าย และการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่จังหวัดและภาคได้นำแผนฯ ไปใช้เป็นแนวทาง ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมความซื่อตรง โดยส่วนใหญ่มีการกำหนดโครงการและแนวทางการขับเคลื่อนงานอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน แต่ยังไม่สามารถนำแผนฯไปใช้ได้โดยตรงเนื่องจากข้อจำกัดของลักษณะขององค์กรหรือเครือข่ายและงบประมาณ

คำสำคัญ: คุณธรรม แผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ สัมชัญคุณธรรม

Abstract

The Lesson Learned from Implementation of National Integrity Plan of Associative Networks under the Practice of Moral Assembly in the Fiscal Year 2014 aimed 1) to assess process and success of National Integrity Plan A.D 2014-2016 of 26 organizations, 2) to evaluate 7 networking groups' activities of National Integrity Plan A.D.2014-2016, and 3) to find out opinions and satisfaction of provincial participants of Moral Assembly, the fiscal year 2014. This research was a mixed methods approaches, qualitative and quantitative approaches. The population of this study consisted of 26 organizations, 7 networking groups and provincial and provincial participants of Moral Assembly, 12 provinces and 4 parts. The instruments included the interview, project reports, observation and questionnaires used for participants.

The results showed as followed:

1) There were 22 organizations that used the National Integrity Plan to lead their projects. Some of them had their own moral mission and strategies. They also promoted the integrity both inside and outside organizations, and totally succeed. Besides, most of organizations have planned to promote it through new targeted groups, especially child and youth. However, 4 organizations could not use the plan.

2) The results of evaluated 7 networking groups' activities based on National Integrity Plan A.D.2014-2016, i.e., educational group, media group, religious group, community group, business group, public group and political group, found that all networks process based on the strategies in the National Integrity Plan.

3) The results of opinions and satisfied of provincial participants of Moral Assembly, the fiscal year 2014, found that overall mean score both 12 provinces, and the 4 parts were at high level ($\bar{X}$ = 3.94 and 3.86 respectively)

In conclusion, the implementation of National Integrity Plan A.D. 2014-2016 of Associative Networks under the Practice of Moral Assembly in the Fiscal Year 2014, moderately success, considered from most networks used the plan to promote integrity through various activities. However, some issues could not be implied because of the limitation in some network and budget.

Keywords: Moral, National Integrity Plan, Moral Assembly

บทนำ

คุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคน เมื่อคนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมก็จะทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม (ไพศาล มั่นอก และ ไพฑูรย์ ลินลารัตน์, 2557, น. 102) แต่ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม ถูกนำเสนอในข่าวอย่างต่อเนื่องเช่น การทุจริตคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม ปัญหาจริยธรรมของบุคคลนอกจากนี้จากการสำรวจของสถาบันการศึกษาต่างๆ พบว่า ทศนคติของคนในสังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่จะยอมรับการทุจริตคอร์รัปชันว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่ารังเกียจเพิ่มมากขึ้นและประชาชนส่วนใหญ่ยังวางเฉยไม่มีปฏิกิริยาต่อพฤติกรรมการใช้อำนาจหน้าที่อย่างไม่ถูกต้องซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมลงของค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวางในทุกด้าน (ศูนย์คุณธรรม, 2555) จากปัญหาดังกล่าวทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้านคุณธรรมและความซื่อตรง จึงได้จัดตั้งศูนย์คุณธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สำนักราชเลขาธิการ โดยมีพันธกิจที่สำคัญ คือ การพัฒนาองค์ความรู้ด้านคุณธรรมให้กับประชาชนและการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ชาคนุธรรมแห่งชาติเพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้องค์กรภาคีเครือข่าย ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านคุณธรรม การเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไข เพื่อผลักดันประเด็นด้านคุณธรรมไปสู่การปฏิบัติ และการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีในทุกภาคส่วนของสังคม ผ่านกิจกรรมการจัดประชุมสัมพันธ์ชาคนุธรรม เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านคุณธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

จากการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับองค์กรเครือข่ายทั้งโดยมีศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ร่วมกับ 26 องค์กรภาคียุทธศาสตร์ และกลุ่มเครือข่ายใน 7 ประเด็น ประกอบด้วย ภาครัฐ การเมือง การศึกษา ชุมชน ศาสนา สื่อมวลชน และภาคธุรกิจ จึงรวมกันการกำหนดรูปแบบให้เกิดความเป็นรูปธรรมในรูปของ แผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 เพื่อเป็นกรอบแนวทางดำเนินงาน และเป็นหัวใจสำคัญ ในการขับเคลื่อนคุณธรรมความซื่อตรงให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยลักษณะของแผนได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ พันธกิจ และกลยุทธ์เพื่อเป็นแนวทางการขับเคลื่อนคุณธรรมให้กับองค์กรภาคีเครือข่ายต่างๆ เพื่อเฝ้าระวังวิกฤติในสังคมไทย

ในปี พ.ศ. 2557 ศูนย์คุณธรรมได้จัดประชุมสัมพันธ์ชาคนุธรรมทั้งในระดับภาคและระดับจังหวัด โดยมีองค์กรภาคีเครือข่ายเข้าร่วมการประชุมทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอิสระ หน่วยงานเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์และภาคประชาสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงขององค์กรภาคีเครือข่าย 7 กลุ่ม และจัดสัมพันธ์ชาคนุธรรมในระดับพื้นที่ 12 จังหวัด และระดับภาค 4 ภาค เพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้ร่วมกันส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความซื่อตรง

ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้คณะผู้วิจัยเกิดคำถามว่า การจัดกิจกรรมประชุมสัมพันธ์ชาคนุธรรมทั้งในระดับภาค และระดับจังหวัด เครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงาน และกลุ่มองค์กรภาคีเครือข่าย 7 กลุ่ม นำแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ไปใช้อย่างไร เกิดผลสำเร็จเพียงใด และผู้เข้าร่วมการประชุมสัมพันธ์ชาคนุธรรมทั้งในระดับภาค และระดับจังหวัดมีระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินกระบวนการและผลสำเร็จการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ.2557-2559 ของเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงาน
2. เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ.2557-2559 จำแนกตามกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่ม

3. เพื่อประเมินระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับจังหวัด และระดับภาค ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ขององค์กรภาคีเครือข่ายภายใต้การดำเนินโครงการสมัชชาคุณธรรม ประจำปีงบประมาณพ.ศ. 2557 ได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยสังเขปดังนี้

แผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของ การประเมินการขับเคลื่อนของเครือข่ายองค์กรภาคี เพราะ เครือข่ายองค์กรภาคีได้ดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม โดยนำแผนฯ ใช้เป็นแม่บทในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งแผนดังกล่าวกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความซื่อตรงโปร่งใส” และมีวัตถุประสงค์ได้แก่ 1. เพื่อให้สังคมมีความซื่อตรง โปร่งใส ในการปฏิบัติงานตามภารกิจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของสังคม 2. เพื่อให้สังคมมีธรรมาภิบาล ในสังคมที่ครอบคลุมถึงด้านนิติธรรม ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรับผิดชอบ และด้านความคุ้มค่า และ 3. เพื่อให้สังคมเป็นสังคมที่เคารพให้เกียรติ ให้การยกย่อง ชิงกันและกัน (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2554, น. 1) สำหรับประเด็นยุทธศาสตร์ประกอบด้วย ประเด็นยุทธศาสตร์ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมคุณธรรมความซื่อตรง ในสถาบันหลักของสังคม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างวัฒนธรรม และคุณค่าของคุณธรรมความซื่อตรง ในสังคมไทย ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมพลังเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมความซื่อตรงและโปร่งใส และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการขับเคลื่อนความซื่อตรง และโปร่งใสของสังคมไทย

แผนดังกล่าวเป็นแผนแม่บทที่นำไปสู่การส่งเสริมคุณธรรมความซื่อตรงที่มีเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามาร่วมเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนด ผ่านกระบวนการเรียนรู้จนสามารถนำไปสู่ การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง รวมทั้งการประกาศเจตนารมณ์ยืนยันการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนคุณธรรมความซื่อตรง ผ่านการประกาศปฏิญญา โดยศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งคุณธรรมมาอย่างต่อเนื่องในรูปแบบสมัชชาคุณธรรม

ดังนั้น การประเมินโครงการขับเคลื่อนแผนฯ ดังกล่าวภายใต้การดำเนินโครงการสมัชชาคุณธรรม คณะผู้วิจัยได้นำรูปแบบการประเมินโมเดลของ CIPP (Stufflebeam, 1974) เป็นกรอบในการประเมินโครงการดังกล่าวเพราะ CIPP มีรูปแบบการประเมินที่เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจทั้งการประเมิน CIPP เป็นรูปแบบการประเมินโครงการที่ได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

สำหรับองค์ประกอบของรูปแบบการประเมินโครงการแบบ CIPP ประกอบด้วยบริบท (Content) ได้แก่ ประเด็นความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ ภารกิจ / ยุทธศาสตร์ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ประเด็นแผนการดำเนินงาน, ความเหมาะสมของกิจกรรม ความรู้ความเข้าใจของคณะทำงานกระบวนการ (Process) ได้แก่ ประเด็น กระบวนการจัดกิจกรรม, รูปแบบกิจกรรม, การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจต่อ การส่งเสริมคุณธรรม และผลลัพธ์ (Product) ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจด้านคุณธรรม, การส่งเสริมการทำงานของภาคีเครือข่ายด้านคุณธรรม, การต่อยอดองค์ความรู้ และขยายผลไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่รับผิดชอบภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ด้านความพึงพอใจพิจารณาจากตัวชี้วัด การบริหารจัดการ (การเดินทาง สถานที่จัดงาน ระยะเวลา เนื้อหา) กระบวนการจัดงาน (รูปแบบกิจกรรม การจัดลำดับกิจกรรม ความเหมาะสมของกิจกรรม การบูรณาการความรู้ระหว่างเครือข่ายต่างๆ) กระบวนการสื่อสาร (การติดต่อประสานงาน

การประชาสัมพันธ์) และผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรม (ความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการเข้าประชุม การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้)

นอกจากนี้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การประเมินผลการขับเคลื่อนแผนคุณธรรมความซื่อตรงของภาคีเครือข่ายจำนวน 26 องค์กร คณะผู้วิจัยจึงต้องทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินภาคีและเครือข่ายเพื่อใช้ในการอภิปรายผล

1. ความหมายของภาคีเครือข่ายแยกเป็น ภาคี หมายถึง ความร่วมมือกันในการทำงานระหว่างหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคล โดยมีเป้าหมายร่วมกัน มีหน้าที่ความรับผิดชอบ และการจัดการทรัพยากรในการทำงานร่วมกัน ตลอดจน รับทั้งความเสี่ยงและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน (Office for the Community and Voluntary Sector, 2002) ส่วนคำว่า เครือข่าย คือ ความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกัน และขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่ม องค์กรอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงต่างๆโดยผ่านระบบการสื่อสาร ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาสรับรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน นอกจากนี้ยัง มีการเชื่อมโยงทั้งแนวคิด หลักการ เครื่องมือ วิธีปฏิบัติที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่าย (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร, 2547)

ดังนั้น ภาคีเครือข่าย หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน มารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย (ร่วมคิด วางแผน ร่วมทำ และร่วมประเมินผล)

2. การประเมินผลเครือข่าย (network evaluation) ต้องให้ความสำคัญในหลายประเด็น ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ คุณสมบัติของเครือข่าย และผลการดำเนินงาน (Creech, 2001, pp. 34-35) โดยอธิบายได้ดังนี้

2.1 ประสิทธิภาพของเครือข่าย ได้แก่ ประโยชน์ในเชิงนโยบายจากการทำงานของเครือข่าย การเข้าร่วม การดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างคุณค่าร่วมและคุณค่าเพิ่มจากการทำงาน การพัฒนาศักยภาพ การเสริมพลังในการทำงานของเครือข่ายการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความสัมพันธ์ และการดำเนินงานของสมาชิกในเครือข่าย

2.2 ประสิทธิภาพของเครือข่าย ได้แก่ กิจกรรมการดำเนินงาน เช่นความสม่ำเสมอในการประชุมของสมาชิกเครือข่าย ความยั่งยืนของงบประมาณ ความสำเร็จตามเวลาที่กำหนด และ การผลสำเร็จทรัพยากร

2.3 คุณสมบัติของเครือข่ายตามองค์ประกอบคุณสมบัตินี้ของเครือข่าย 4 ประการ ได้แก่ ความเป็นประชาธิปไตย ความหลากหลายความเป็นพลวัต และผลการปฏิบัติงานการประเมินจะพิจารณาคุณสมบัตินี้ 4 ประการรวมกับองค์ประกอบการทำงานของเครือข่ายใน ได้แก่ วัตถุประสงค์ นโยบาย ยุทธศาสตร์องค์กร และการมีส่วนร่วม

2.4 ผลการดำเนินงานของเครือข่ายจะให้ความสำคัญกับผลผลิตของการดำเนินงานของเครือข่าย ผลลัพธ์การดำเนินงาน โดยมุ่งพิจารณาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายที่ทำให้เกิด การพัฒนาความสามารถของเครือข่าย ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของเครือข่าย ผลลัพธ์ในเชิงนโยบายเป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมความสัมพันธ์องค์กรภายนอกที่ได้มีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย และผลกระทบเป็นการเปลี่ยนแปลงระยะยาวในด้านความสัมพันธ์ อำนาจในสังคม อันเป็นเป้าหมายของเครือข่าย

3. การประเมินสมัชชา(assembly) มีลักษณะแตกต่างจากการประเมินการประชุมใหญ่ทั่วไป เพราะสมัชชาเป็นกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลากหลายที่ภาคีสมาชิกร่วมกันดำเนินการต่อเนื่องตลอดปี โดยมีกิจกรรมการจัดงานสมัชชาที่เป็นการประชุมใหญ่เป็นกิจกรรมสำคัญใช้เวลา และมีกิจกรรมประเมินสมัชชาทั้งกระบวนการ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงกระบวนการสมัชชาในปีต่อไป เป็นกิจกรรมสุดท้ายของสมัชชา ดังนั้นการประเมินสมัชชาที่สมบูรณ์ จึงต้องเป็นการประเมินที่มีการดำเนินการต่อเนื่องตลอดทั้งกระบวนการสมัชชา มิใช่การประเมินกิจกรรมการประชุมสมัชชาเท่านั้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – ตุลาคมปี พ.ศ.2557 โดยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การประเมินกระบวนการ และผลสำเร็จการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ. 2557-2559 ของเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงานประกอบด้วย กระทรวงวัฒนธรรม, กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ, กรมศาสนา, สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, สถาบันพระปกเกล้า, สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ (เดิมชื่อสำนักงานปฏิรูป), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), การไฟฟ้าฝ่ายผลิต, สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง, สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, คณะกรรมการการศึกษาตรวจสอบเรื่องการทุจริตและส่งเสริมธรรมาภิบาล, วุฒิสภา, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, มูลนิธิ ดร.เทียม โชควัฒนา, มูลนิธิสื่อสารความดี, สมาคมเครือข่ายอาสาสมัครนกลือสารชุมชน, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า, องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) และกรุงเทพมหานคร (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2554, น.99) สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key-Informant Interviews) ของเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงานและแบบรายงานข้อมูลโครงการทั้งจำนวน 26 หน่วยงาน โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ดังนี้

1.) วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และการปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงานมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ. 2557-2559 อย่างไร

2.) การประสานความร่วมมือ ผลลัพธ์ ผลกระทบ ปัญหาและอุปสรรคของการนำแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ. 2557-2559 จากการนำประยุกต์ใช้ในเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงานอย่างไร

3.) แนวทางการขยายผลการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงานตามแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ. 2557-2559 ในปีต่อไปอย่างไร

2. การประเมินผลการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ.2557-2559 จำแนกตามกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่มซึ่งถูกกำหนดไว้ตามแผนฯ ประกอบด้วยภาคการเมือง ภาครัฐ, การศึกษา, ศาสนา, สื่อมวลชน, ชุมชน และภาคธุรกิจสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบรายงานข้อมูลโครงการเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์ผู้แทนองค์กรภาคี 26องค์กร และแบบรายงานข้อมูลโครงการทั้งจำนวน 26 หน่วยงานและกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตีความ และอธิบายข้อมูล

3. การประเมินระดับความคิดเห็น และระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับจังหวัด และระดับภาค ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

สำหรับการประเมินระดับความคิดเห็น และระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับจังหวัด 12 จังหวัด ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร, สุพรรณบุรี, ฉะเชิงเทรา, สุพรรณบุรี, ฉะเชิงเทรา, เชียงใหม่, อุดรดิตถ์, พิษณุโลก, ร้อยเอ็ด, เลย, บุรีรัมย์, สุราษฎร์ธานี, ตรัง และยะลามีจำนวนผู้เข้าร่วมการสมัชชาคุณธรรมจำนวน 1,910 คน

สำหรับการประเมินระดับความคิดเห็น และระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับภาคทั้ง 4 ภาค ประกอบด้วย ภาคกลาง (จัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร), ภาคตะวันออกเฉิยงเหนือ (จัดขึ้นที่จ.ร้อยเอ็ด), ภาคเหนือ (จัดขึ้นที่จ.อุดรดิตถ์) และภาคใต้ (จัดขึ้นที่ จ.ตรัง) มีจำนวนผู้เข้าร่วมการสมัชชาคุณธรรมจำนวน 2,000 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามระดับความคิดเห็น และระดับความพึงพอใจโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) และใช้สถิติค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการอธิบายข้อมูล

คณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้กฎแห่งความชัดเจน (Rule of thumb) (Neuman, 1991, p. 221) โดยประชากรจำนวนระดับจังหวัดมีจำนวน 1,190 คน และประชากรระดับภาค จำนวน 2,000 คน เมื่อคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างระดับจังหวัดจำนวน 915 คน และระดับภาค จำนวน 779 คน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการประเมินกระบวนการและผลสำเร็จการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ของเครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงาน

ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมเครือข่ายองค์กรภาคีส่วนใหญ่ได้นำแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ไปใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทั้งภายในองค์กร และภายนอกองค์กร นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การนำประเด็นยุทธศาสตร์ไปใช้ พบว่า เครือข่ายองค์กรภาคีทั้ง 26 หน่วยงานนำแผนฯดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติงานในการขับเคลื่อนประเด็นด้านคุณธรรม โดยนำประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่อยุทธศาสตร์ที่ 1 ถูกนำมาใช้มากที่สุด รองลงมาคือยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ที่ 3 และยุทธศาสตร์ที่ 4 ตามลำดับ สำหรับรูปแบบการดำเนินงานเป็นการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทั้งภายใน และภายนอกองค์กร และโครงการขององค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงานส่วนใหญ่ความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ในโครงการ และมีแนวทางการขยายผลโดยเน้นไปยังกลุ่มเด็ก และเยาวชนเพิ่มขึ้น

กล่าวได้ว่าเครือข่ายองค์กรภาคีทั้ง 26 หน่วยงานได้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมตามกรอบแผนฯ โดยปฏิบัติตามประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนดังกล่าวและนำกลยุทธ์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับโครงการที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมขององค์กรภาคีเครือข่ายผ่านการจัดโครงการ กิจกรรมตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน เมื่อพิจารณาถึงผลสำเร็จของการดำเนินงานขององค์กรภาคีเครือข่ายทั้ง 26 หน่วยงาน พบว่า การปฏิบัติงานด้าน การส่งเสริมคุณธรรมของเครือข่ายองค์กรภาคีทั้ง 26 หน่วยงานที่ถูกกำหนดไว้ในโครงการ กิจกรรมของแต่ละหน่วยงาน และมีแนวทางการขยายผลการดำเนินงานไปที่กลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มชุมชน เป็นต้น

2. ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 จำแนกตามกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่ม พบว่า กลุ่มเครือข่ายทั้ง 7 กลุ่มมีการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามแผนฯ ในลักษณะของการนำประเด็นยุทธศาสตร์ในแผนฯ ไปใช้ในการจัดทำโครงการต่างๆ ของแต่ละเครือข่าย

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่มยุทธศาสตร์ที่ 1 ถูกนำมาใช้มากที่สุด รองลงมาคือยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ที่ 3 และยุทธศาสตร์ที่ 4 ตามลำดับ อีกทั้งเมื่อพิจารณาข้อมูลของโครงการต่างๆ ของกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่ม พบประเด็นที่น่าสนใจว่ากลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่มได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามการดำเนินงานของโครงการด้านคุณธรรมในแต่ละเครือข่ายซึ่งถือเป็นกลไกที่สำคัญในการผลักดันการส่งเสริมคุณธรรมไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

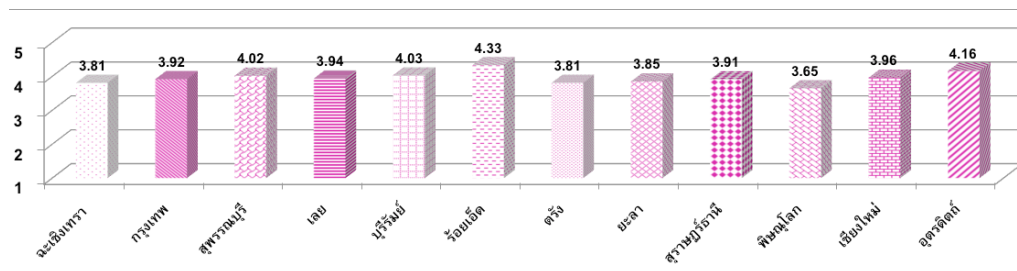
3. ผลการประเมินระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับจังหวัด และระดับภาค

3.1 การประเมินระดับความคิดเห็น และระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับจังหวัดสามารถอธิบายได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับจังหวัด พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.4 มีอายุต่ำกว่า 40 ปีมากที่สุด ร้อยละ 25.9 และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

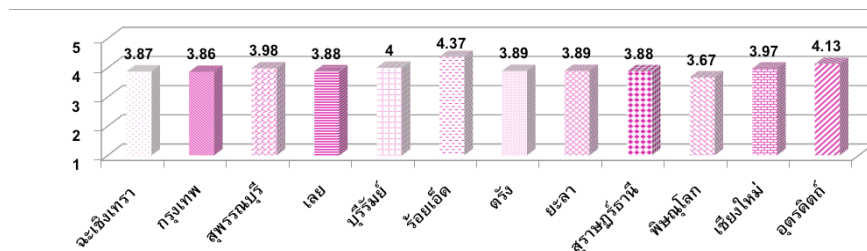
ร้อยละ 77.4 โดยอยู่ในเครือข่ายชุมชน/ประชาสังคม/สาธารณประโยชน์ มากที่สุดร้อยละ 52 และส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมเวทีงานสมัชชาคุณธรรมถึงร้อยละ 59.2 และสำหรับผู้ที่เคยเข้าร่วมงานสมัชชาในครั้งที่ผ่านมาได้ใช้ความรู้ ใช้ประโยชน์จากการเข้าร่วมงานถึงร้อยละ 93.9

การประเมินผลความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัด ตามกรอบการประเมินแบบ CIPP ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัดทั้ง 12 จังหวัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) โดยจังหวัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่จังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาจังหวัดอุดรธานี ($\bar{X} = 4.16$) และจังหวัดบุรีรัมย์ ($\bar{X} = 4.03$) ตามลำดับ



ภาพที่ 1 ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัด

การประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัดผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจในการเข้าร่วมสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัดทั้ง 12 จังหวัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) โดยจังหวัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ร้อยเอ็ด ($\bar{X} = 4.37$) รองลงมาคือ อุดรธานี ($\bar{X} = 4.13$) และบุรีรัมย์ ($\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ



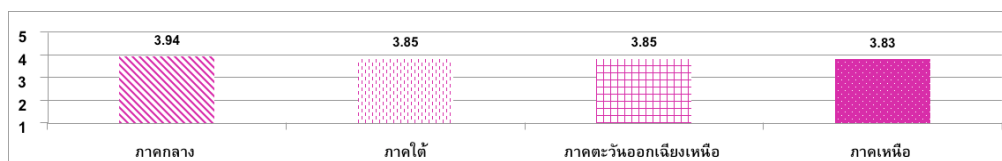
ภาพที่ 2 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัด

3.2 การประเมินระดับความคิดเห็น และระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับภาคสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาคุณธรรมในระดับภาค พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.6 มีอายุระหว่าง 51-60 ปีมากที่สุด ร้อยละ 30.9 และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 64 โดยอยู่ในเครือข่ายชุมชน/ประชาสังคม/สาธารณประโยชน์ มากที่สุดร้อยละ 59.8 และส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมเวทีงานสมัชชาคุณธรรมถึง ร้อยละ 63.2 และสำหรับผู้ที่เคยเข้าร่วมงานสมัชชาในครั้งที่ผ่านมาได้ใช้ประโยชน์จากการเข้าร่วมงานถึงร้อยละ 97.9

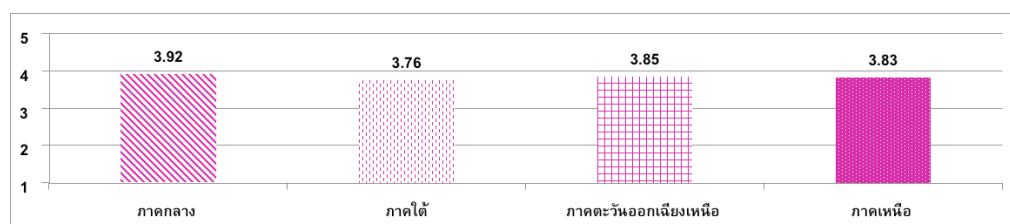
การประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสมัชชาคุณธรรมระดับภาค ตามกรอบการประเมินแบบ CIPP ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมสมัชชาคุณธรรมระดับภาคทั้ง 4

ภาคอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) โดยภาคที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสามอันดับได้แก่ ภาคกลาง ($\bar{X} = 3.94$) รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ ($\bar{X} = 3.85$) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ($\bar{X} = 3.85$) และภาคเหนือ ($\bar{X} = 3.82$) ตามลำดับ ซึ่งทุกภูมิภาคมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกภูมิภาค



ภาพที่ 3 ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนาคุณธรรมระดับภาค

การประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมสัมมนาคุณธรรมระดับภาค ผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมสัมมนาคุณธรรมระดับภาคทั้ง 4 ภาคอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) โดยภาคที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ภาคกลาง ($\bar{X} = 3.92$) รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ($\bar{X} = 3.85$) และภาคเหนือ ($\bar{X} = 3.83$) ภาคใต้ ($\bar{X} = 3.76$) ตามลำดับ



ภาพที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมสัมมนาคุณธรรมระดับภาค

เมื่อพิจารณาตามกรอบการประเมินของ CIPP สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การประเมินเนื้อหา (Context Evaluation) หมายถึง การประเมินความสอดคล้องของการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ พ.ศ.2557-2559 ของ 1) เครือข่ายองค์กรภาคีจำนวน 26 หน่วยงานพบว่า องค์กรภาคี 22 องค์กรได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานโดยบางองค์กรมีการกิจหรือแผนยุทธศาสตร์สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม แต่องค์กรภาคี 4 องค์กรไม่สามารถนำแผนฯไปใช้ได้ 2) สำหรับกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่มพบว่า การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายทั้ง 7 เครือข่ายมีความสอดคล้องกับแผนฯเนื่องจากทั้ง 7 เครือข่ายเป็นเครือข่ายที่อยู่ภายใต้แผนดังกล่าว อย่างไรก็ตาม มีบางเครือข่ายที่ยังไม่ได้กำหนดโครงการหรือรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจนได้แก่ เครือข่ายการเมือง และเครือข่ายภาครัฐเนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองยังไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน และ 3) การจัดงานสัมมนาทั้งระดับจังหวัดและระดับภาคมีความสอดคล้องกับแผนฯ ในการสนับสนุนให้ภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันคุณธรรมความเชื่อตรง

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) หมายถึง ความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมและความรู้ความเข้าใจของคณะทำงานต่างๆ พบว่า 1) 26 องค์กรภาคีเครือข่ายเมื่อพิจารณาในลักษณะขององค์กรภาคีหน่วยงานจำนวน 21 หน่วยงานมีทิศทางการดำเนินงานสอดคล้องกับแผนฯโดยแบ่งเป็นองค์กรจำนวน 9 แห่งที่มีการกิจหลัก ขององค์กรด้านการส่งเสริมคุณธรรมความเชื่อตรง และถูกบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน และองค์กรจำนวน 12 องค์กรมีแนวทางการดำเนินงานสอดคล้องกับแผนฯ 2) การดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายทั้ง 7 กลุ่มเกิดขึ้นตามแผนฯที่ระบุไว้และมียุทธศาสตร์ของ

แต่ละเครือข่ายที่ระบุไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งมีการจัดตั้งคณะทำงาน ของเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งกลุ่มผู้แทน เครือข่ายทั้ง 7 เครือข่ายมีความรู้ความเข้าใจของในการขับเคลื่อน และตระหนักถึงการผลักดันคุณธรรม ความซื่อตรงให้เกิดขึ้นกับเครือข่าย และ 3) การจัดงานสัมมนาทั้งระดับจังหวัด และระดับภาค พบว่า ผู้แทนกลุ่มสมาชิกประจำจังหวัดและประจำภาคมีส่วนร่วมสำคัญเป็นอย่างยิ่งในส่งเสริมคุณธรรมความซื่อตรง ในระดับพื้นที่ และการประชาสัมพันธ์ประเด็นด้านคุณธรรมความซื่อตรงกับประชาชนโดยตรง

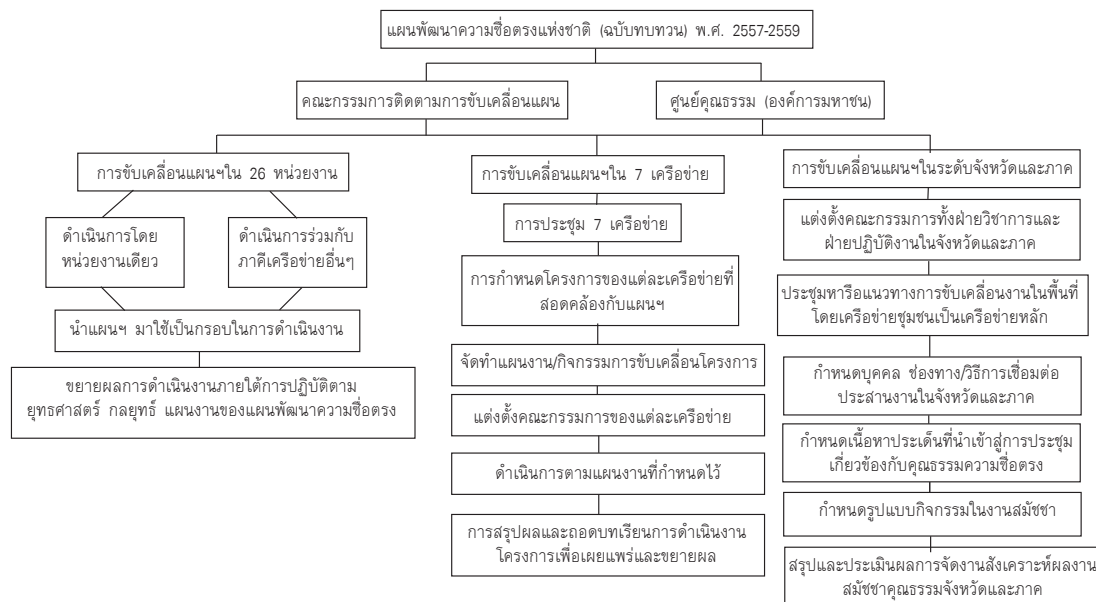
กระบวนการ (Process) หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมรูปแบบกิจกรรมการเปิดโอกาส ให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจต่อการส่งเสริมคุณธรรมพบว่า 1) 26 องค์กรภาคีมีการดำเนินงานโดยนำแผนฯมาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ และนำมาจัดกิจกรรมที่ หลากหลายขึ้นอยู่กับรูปแบบและวัตถุประสงค์โครงการ 2) กลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มเครือข่าย ได้พยายามขับเคลื่อนการสร้างความซื่อตรง ด้วยการจัดตั้งคณะทำงานประจำเครือข่าย และ กำหนดโครงการต่างๆ ที่มุ่งสร้างคุณธรรมความซื่อตรงอย่างสอดคล้องกับแผนฯโดยมีรูปแบบกิจกรรม เฉพาะเครือข่าย เช่น เครือข่ายศาลาจัดทำโครงการ “ซื่อ” ตรงสุข “บวช” ดับทุกข์ด้วยพอเพียง โดยจัด ค่ายอบรมแก่นักเรียนและครูของ 3 ศาลา (พุทธ คริสต์ อิสลาม)อย่างใดก็ได้เครือข่ายการเมือง และ เครือข่ายภาครัฐยังไม่ดำเนินการอย่างชัดเจน พิจารณาจากการกำหนดโครงการต่างๆ ยังไม่เห็นชัดอย่าง เป็นรูปธรรม ในการเสริมสร้างคุณธรรมความซื่อตรง แต่คณะทำงานของเครือข่ายดังกล่าวได้กำหนด แนวทางการดำเนินงานในระยะต่อไป 3) การจัดรูปแบบงานสัมมนาคุณธรรมระดับจังหวัด และภาค มุ่งเน้นการให้ความรู้ด้านคุณธรรมความซื่อตรง การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรวบรวมประเด็นด้านการเสริมสร้าง คุณธรรมในสังคมไทยซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อ และเป็นการกระตุ้นให้ภาคประชาชน เกิดความตระหนักด้านคุณธรรมความซื่อตรง

ผลลัพธ์ (Product) ประกอบด้วยประเด็น ความรู้ความเข้าใจด้านคุณธรรม การส่งเสริมการทำงาน ของภาคีเครือข่ายด้านคุณธรรม การต่อยอดองค์ความรู้และขยายผลไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่รับผิดชอบ ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม 1) ผลผลิตที่ได้จากการขับเคลื่อนแผนฯ ของเครือข่ายองค์กรภาคี ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จอย่าง เป็นรูปธรรมตามที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาจากผลการดำเนินงาน ของหน่วยงานภาคีที่มีโครงการส่งเสริมคุณธรรมความซื่อตรงอย่างชัดเจนและมีแนวทางการขยาย ผลการดำเนินงานทั้งในกลุ่มเป้าหมายเดิม และกลุ่มเป้าหมายใหม่ แต่ 5 องค์กรที่ไม่ได้มีการกิจหลัก ขององค์กรด้านการส่งเสริมคุณธรรม และไม่มีประเด็นด้านการสร้างคุณธรรมถูกบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ ของหน่วยงาน 2) เครือข่าย 7 เครือข่าย ผลการดำเนินงานยังไม่เด่นชัด เนื่องจากอยู่ระหว่างการกำหนด และดำเนินงานตามเป้าหมายโครงการ ที่แต่ละเครือข่ายกำหนดไว้ 3) งานสัมมนาทั้งระดับจังหวัด และ ระดับภาค พบว่า การจัดเวทีสัมมนาคุณธรรมมีผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม พิจารณาจากผลการระดมความคิดเห็นของประชาชนในประเด็นคุณธรรมความซื่อตรง และมีการประกาศ ปฏิญญาคุณธรรมประจำภาค

การถอดบทเรียนการจัดสัมมนาคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

ภาพรวมของการขับเคลื่อนโครงการสัมมนาคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 พบว่า ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ในการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนา ความซื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 รวมไปถึงความคิดเห็นและความพึงพอใจของ ผู้เข้าร่วมสัมมนาคุณธรรมซึ่งทำให้คณะผู้วิจัยต้องการสังเคราะห์ประเด็นดังกล่าวเพื่อถอดบทเรียนกลไก การจัดสัมมนาคุณธรรมเพื่อสร้างแนวทางการปฏิบัติของการจัดสัมมนาคุณธรรมในครั้งต่อไป

การจัดสัมมนาคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 ประกอบด้วยกลไก 3 ส่วนที่ขับเคลื่อน การจัดสัมมนาคุณธรรม ได้แก่ องค์กรภาคีเครือข่าย 26 หน่วยงาน, กลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่มการขับเคลื่อน แผนพัฒนาความซื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ในระดับจังหวัด และระดับภาคโดย สามารถอธิบายแนวทางการขับเคลื่อนแผนฯได้ดังนี้



ภาพที่ 5 กลไกการจัดสมัชชาคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

1.แนวทางการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ขององค์กรภาคีเครือข่าย 26 หน่วยงาน

องค์กรภาคีส่วนใหญ่ นำแผนฯ ใช้เป็นเพียงกรอบแนวทางในการดำเนินงาน ไม่สามารถปฏิบัติตามกลยุทธ์ของแผนฯ ได้โดยตรง แต่อยู่ในลักษณะของการประยุกต์กลยุทธ์ของหน่วยงานที่ดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมเนื่องจากลักษณะ ขอบข่ายงาน อำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กรองค์กรภาคีมีความแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าทุกองค์กรจะร่วมกันร่างแผนฯ ดังกล่าว แต่เมื่อในมิติของการปฏิบัติงานยังไม่สามารถนำแผนฯ มาใช้ได้โดยตรง และ 5 องค์กรภาคีไม่ได้มีภารกิจหลักขององค์กรด้านการส่งเสริมคุณธรรมความเชื่อตรง และไม่มีประเด็นด้านการสร้างคุณธรรมความเชื่อตรงถูกบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน ดังนั้นการขับเคลื่อนงานในระยะต่อไปควรมีการพิจารณาทบทวนแผนฯ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับแผนงานขององค์กรหรือหน่วยงานที่ร่วมขับเคลื่อน เพื่อให้สามารถนำมาเป็นตัวชี้วัดในการขับเคลื่อนงานด้านคุณธรรมต่อไป

อย่างไรก็ดี การขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ขององค์กรภาคีเครือข่ายภาครัฐถือว่ามีความคล่องตัว โดยสามารถนำแผนฯ เป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างสอดคล้องกับ การปฏิบัติงาน รวมทั้งองค์กรภาคีเครือข่ายภาครัฐได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและสามารถประสานการปฏิบัติงานร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่มได้ดำเนินงานขับเคลื่อนแผนฯ และยุทธศาสตร์ในแผนเฉพาะเครือข่ายใช้ในการดำเนินงาน โดยเครือข่ายที่สามารถประยุกต์การปฏิบัติงานเข้ากับแผนฯ ได้อย่างสอดคล้องและมีความคล่องตัว ได้แก่ เครือข่ายศาสนา เครือข่ายธุรกิจ เครือข่ายสื่อมวลชน เครือข่ายชุมชนและเครือข่ายการศึกษา เช่น โครงการ “ชื่อ” ตรงสุข “บวช” ดับทุกข์ด้วยพอเพียงของเครือข่ายศาสนาโดยความร่วมมือขององค์กร 32 องค์กรโครงการศึกษาเพื่อจัดทำหลักสูตรคุณธรรมจริยธรรมด้านสื่อมวลชนของเครือข่ายสื่อมวลชนโดยความร่วมมือขององค์กรสื่อ 18 องค์กรโครงการ “เยาวชนไทยไร้คอร์รัปชัน YOUTH 2020 ของเครือข่ายธุรกิจโดยความร่วมมือขององค์กร 13 องค์กร เป็นต้น แต่เครือข่ายภาครัฐและเครือข่ายการเมืองได้ดำเนินงานตามกรอบของแผนฯ แต่ยังขาดความเป็นรูปธรรม

เมื่อพิจารณาภาพรวมกลไกการขับเคลื่อนของกลุ่มเครือข่าย 7 กลุ่มมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ การจัดตั้ง“คณะทำงานขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติของเครือข่าย” โดยคณะทำงานดังกล่าว ได้จัดการประชุมเพื่อนำเสนอข้อมูล ปรัชญาหรือ และติดตามผลการขับเคลื่อนและเน้นการบูรณาการร่วมกันขององค์กรในแต่ละเครือข่าย โดยร่วมกันวางแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนฯ ทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ซึ่งคณะทำงานดังกล่าวได้ช่วยกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพและมีความชัดเจน รวมทั้งมีการถอดบทเรียนจากโครงการที่ได้ดำเนินการเพื่อหาปัจจัยของความสําเร็จให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถือเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่ง เพื่อเผยแพร่ผลงานที่ทางเครือข่ายได้ดำเนินงานร่วมกัน และขยายผลทำให้เกิดความตระหนักและตื่นตัวในการขับเคลื่อนแผนฯดังกล่าว

3. การจัดสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัด และระดับภาคมีเครือข่ายชุมชนเป็นเครือข่ายหลักที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนแผนฯและจัดสมัชชาคุณธรรม และมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ การจัดทำปฏิญญาคุณธรรมของเครือข่ายปฏิญญาคุณธรรมของภาคต่างๆ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกันทั้งตามทุนทางสังคมของแต่ละพื้นที่

เมื่อพิจารณาภาพรวมกลไกการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 พบว่า ได้มีการประชุมเพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนแผนฯสู่การปฏิบัติในเครือข่ายชุมชนและร่วมกำหนดแผนปฏิบัติการการขับเคลื่อนคุณธรรมในระดับจังหวัด และระดับภาคถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินการจัดงานสมัชชาคุณธรรม หลังจากนั้นจึงจัดตั้งคณะทำงานโครงการโดยมีเครือข่ายชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลักและตัวแทนจากภาคีเครือข่าย 7 เครือข่ายในแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตามทางปฏิบัติพบปัญหาการขาดการประสานงานกับเครือข่าย และภาคส่วนอื่นๆ อีกทั้งคณะทำงานบางส่วนและผู้เข้าร่วมยังไม่มีความเข้าใจแผนฯ เนื่องจากเพิ่งเคยเข้าร่วมงานครั้งแรก

นอกจากนี้คณะผู้วิจัย พบว่า เครือข่ายการศึกษาถือเป็นเครือข่ายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ร่วมสนับสนุนวิทยากร และถอดบทเรียนองค์ความรู้จากการจัดสมัชชาคุณธรรมในระดับจังหวัดและระดับภาค ซึ่งมีรูปแบบการจัดกิจกรรมทำให้เกิดความเข้าใจในการขับเคลื่อนงานด้านคุณธรรมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนตกผลึกเป็นปฏิญญาคุณธรรมของแต่ละภาค

โดยสรุปแล้วการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นเพื่อถอดบทเรียนการจัดสมัชชาคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 ดังนี้

1. ภาพรวมของการขับเคลื่อนการจัดสมัชชาคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 ถือได้ว่าประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ รวมไปถึงความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมสมัชชา

2. การขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 จัดคณะทำงานของเครือข่ายทั้ง 7 เครือข่าย ได้จัดตั้งคณะทำงานของแต่ละเครือข่ายมีการประชุมติดตามการทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ และควรเพิ่มการประสานงานระหว่างเครือข่าย

3. ปัญหาด้านการขาดงบประมาณเป็นปัญหาที่สำคัญ โดยเฉพาะองค์กรอิสระ ซึ่งส่งผลการขับเคลื่อนงาน ด้านส่งเสริมคุณธรรมเป็นอย่างมาก ดังนั้นควรบูรณาการในการทำงานของหน่วยงานที่มีลักษณะขอบข่ายงาน ที่คล้ายกัน เช่น การบูรณาการในการผลิตสื่อด้านคุณธรรม และกลไกที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับเครือข่ายองค์กรภาคีทั้ง 26 หน่วยงานคือผู้บริหารองค์กร หากผู้บริหารองค์กรเห็นถึงความสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานด้าน การส่งเสริมคุณธรรมก็จะทำได้อย่างต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม

4. การจัดงานสมัชชาคุณธรรม ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มาจากเครือข่ายชุมชน ดังนั้นการส่งเสริมประเด็นด้านคุณธรรมควรเน้นไปที่ชุมชน หรือหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สำคัญ และเป็นเครือข่ายหลักในการส่งเสริมคุณธรรมในระดับพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงาน

1. ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ

1.1 การดำเนินงานขับเคลื่อนงานคุณธรรมควรเพิ่มการเชื่อมโยงของแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ร่วมกับแผนงานของเครือข่ายองค์กรภาคี เนื่องจากบางแผนงานหรือโครงการ ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาคุณธรรมในปัจจุบัน

1.2 การจัดทำแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ ครึ่งต่อไปควรให้ผู้ที่มีความเข้าใจในการเขียนแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน เพื่อสามารถเชื่อมโยงแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ เข้ากับแผนของหน่วยงานได้ซึ่งจะทำให้องค์กรสามารถนำแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติไปใช้ได้จริง และเข้ากับบริบทของแต่ละหน่วยงาน

1.3 การขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 ในระดับจังหวัด และ ระดับภาคควรส่งเสริม และขยายผลให้ผู้บริหาร หรือผู้นำแต่ละองค์กรเห็นถึงความสำคัญ of แผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559

2. ข้อเสนอแนะต่อองค์กรภาคีเครือข่าย

2.1 ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ควรจัดสรรงบประมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมความเชื่อตรงให้กับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานหรือองค์กรอิสระที่ประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ

2.2 ควรสนับสนุน ส่งเสริม ยกย่อง องค์กร หรือหน่วยงานต้นแบบขององค์กรเครือข่ายเพื่อกระตุ้น และส่งเสริมให้หน่วยงานภาคประชาชน เห็นถึงความสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านคุณธรรมต่อไป

2.3 เครือข่ายองค์กรภาคีควรร่วมมือกันปฏิบัติงานในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559 อย่างบูรณาการมากขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการขับเคลื่อนแผนฯ โดยเฉพาะโครงการที่ลักษณะการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน

3. ข้อเสนอแนะต่อการจัดงานสัปดาห์คุณธรรม

3.1 รูปแบบที่ควรได้รับการพัฒนาอีกประเด็นหนึ่งคือประเด็นด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากกระบวนการของการจัดสัปดาห์คุณธรรมต้องเกี่ยวข้องกับภาคีสมาชิก และผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานจำนวนมากจึงต้องมีระบบการบริหารจัดการ เช่น ระบบฐานข้อมูลสมาชิก ระบบจดหมายเวียน เว็บไซต์ เพื่อสื่อสาร เพื่อให้เกิดการรายงานผลการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วย/ระดับที่ทันสมัย และมีผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการทั้งระบบ ซึ่งจะทำให้ผลการจัดประชุมสัปดาห์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

3.2 ควรให้ความรู้เรื่องสัปดาห์ กระบวนการสัปดาห์ และการจัดสัปดาห์คุณธรรมทั้งในเชิงวิชาการและ การปฏิบัติแก่ผู้เข้าร่วมการจัดสัปดาห์ เนื่องจากการจัดสัปดาห์ที่ผ่านมาผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยรู้บทบาทของตน ในการประชุมไม่ทราบเนื้อหาของการประชุมเท่าที่ควรทำให้ขาดการมีส่วนร่วม ดังนั้น การจัดงานสัปดาห์ต้องอธิบายถึงกระบวนการให้ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจที่ตรงกัน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และแสดงความคิดเห็นอยู่ในประเด็น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษิตตามต่อหลังจากการจัดประชุมสัปดาห์ เพื่อนำเจตนารมณ์/ปฏิญญาที่ได้สู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมให้ทุกหน่วยเครือข่าย เพื่อร่วมมือกันจัดทำแผนปฏิบัติการ (action plan) และนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

2.การจัดงานสัปดาห์คุณธรรมจัดขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ดังนั้นจึงควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานของแต่ละปี เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนงาน

3. การขับเคลื่อนงานคุณธรรมในระดับจังหวัดควรมีการลงพื้นที่ศึกษาเชิงลึกและถอดบทเรียนของแต่ละพื้นที่

บรรณานุกรม

- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2554). *แผนพัฒนาความเชื่อตรงแห่งชาติ (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2557-2559*. กรุงเทพฯ: พริกหวาน.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2555). *กระบวนการขับเคลื่อนสังคมสู่คุณธรรม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม.
- ไพศาล มั่นอก และไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2557). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาขนาดเล็ก : กรณีศึกษาของนักเรียนโรงเรียนวิเศษชัยชาญวิทยาคม. *วารสาร สุทธิปริทัศน์*, 28(88), 99-117.
- พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- Creech, H. (2001). *Measuring While You Manage: Planning, Monitoring and Evaluating Knowledge Networks, Version 1.0*. Retrieved May 28, 2014, from http://www.iisd.org/pdf/2001/networks_evaluation.pdf
- Neuman, R. W. (1991). *The Future of the Mass Audience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Office for the Community and Voluntary Sector, (2002). *Managing funding to Non-government organizations-From principles to practice*. Retrieved May 28, 2014, from grant-programmes
- Stufflebeam, D.L. (1974). *Meta-evaluation* (Occasional Paper Series), Paper #3. Kalamazoo: Western Michigan University.